

98 Národního divadla žádají se u nás věci, které splnit *nemůže*, — a trest jde vzápětí: neplní ani toho, co by plnit mohlo. Ten resultát dostavuje se všude tam, kde nutí lidi, aby byli všestranní. Všestrannost kazí charakter: *vytláhá* se činnost, kterou není možno vykonat. Eklecticism končí v potpourri.

Bude se mnoho vyčítat asi Národnímu divadlu, že zanedbává domácí produkci dramatickou, zvláště nejmladší. Upřímně řečeno: nevidím toho. U nás doostal se na scénu ještě každý autor, v němž byla jiskřička, a dostal se na scénu dříve, než by se byl dostal na ni v jiné zemi! Jinde musí mít autor, chce-li mluvit se scénou k svému národu, ne-li více talentu, jistě alespoň více umění, techniky i kultury než u nás. Jinde negrasíruje prostoduchý předsudek, že jest dramatem všecko, co jest náhodou psáno dialogem! Já naopak byl bych pro praxi opačnou, pro praxi přísnější: úspěchy všech velikých a silných dnes literatur dají se vyložit jen tím, že měly odvahu a dovedly sepnouti se tuhou kázní po celá staletí! Nepomůže-li nám k silným kulturním zjevům uměleckým přísná umělecká censura, laxnost to jistě nebude. Silným duchům může práce taková jen prospět; za ní mohou jen zesílit a zmohutnět. Může-li tím co utrpět, jest to jen prostřednost — ale na té nemělo by nám vůbec záležet!

(Rozpomínám se, že jsem se nezmínil o divadle Vinohradském. Ale jest možno zmiňovat se o něm vůbec v dnešní jeho podobě?)

2. Neklammež se ostatně. Divadlo jako kulturní útvar jest dnes všude v úpadku. Poesie jest vyhnána odevšad. Kulturně národní význam moderní divadlo ztrácí den ze dne; v Řecku jej mělo, ale dnes u nás ho nemá. V Řecku bylo divadelní představení úkonem bohoslužebným, u nás jest zábavou a jako zábavu musí si je každý zaplatit. S kulturního stanoviska jest velmi nepatrný rozdíl v tom, hraje-li se na divadle na př. Wildova Salome nebo nějaká fraška či opereta od firmy XYZ & Cie. Dramatická poesie není ani jedno, ani druhé — obojí jest sensace nervů, rafinované lechtadlo a narkotikum. Rozdíl mezi nimi jest jen stupňový, ne druhový: jedno jest hrubé stimulum, druhé jest rafinované stimulum, jedno jest tabák, druhé jest hašiš, ale narkotikum jest obojí. Požitek hrubší, požitek jemnější, ale obojí požitek. V Řecku přísná velikost, zde lechtadlo; v Řecku náboženský kult, jehož se vědomě účastní celá obec jako národního svátku, zde soukromá zábava, kterou si dopřává každý dle svých potřeb a prostředků.

Tedy: nepřeceňoval bych kulturního významu moderního divadla. Trpí tím beztak již celý náš kulturní život, že divadlo stává se osou všeho veřejného zájmu. I v tom jsme opice Vídně a Berlína, aniž o tom víme; Vídeň jest město herců a divadla katexochén. Již ve Francii není tak divadlo středem všeho a ovšem ještě méně v Anglii. Kulturu nenesou návštěvníci divadel, kulturu nesou, vnášejí v život mnohem víc čtenáři knih, lidé tiší a nehluční. Starejme se trochu méně o první a trochu víc o druhé!

3. Kterak zlepšit nynější stav? Pokud jest možno vůbec jej zlepšit, dá se zlepšit jen takto: Vyberte si člověka, Petra nebo Pavla, básníka nebo kritika nebo jiného literáta, který zná umění a miluje je a jest zanícen pro své poslání — tedy Někoho, osobnost, individualitu zralou a schopnou —, a dejte mu *plnou moc, volné ruce*, všechna práva a hlavně a především *svou víru*. Dejte mu všechnu příležitost: ať ukáže, co umí. Neomezujte jej v ničem! A za několik let uvidíte, máte-li jej volat k zodpovědnosti nebo ne. Ale opakují: individuum, *jednotlivce* o úplné volnosti a úplné

moci — jen tak přestane to vymlouvání se druhým a to skrývání se za druhého.

A především a znova: dejte mu svou důvěru úplně a zcela. Jen tak mohou se zrodit osvobodivé činy, jichž je nám třeba.

99 Ale ne spoutat někoho na ruku i na nohu, postavit se nad ním s metlou, poručníkovat jej od rána do noci, otrávit mu všechnu radost a volnost duše, zpodezírat jej za myšlenky, které posud ani nemyslíl — Tak dají se snad vychovat káránci, ale ne dramaturgové a režisérové.

Národní divadlo: Mahenův Janošik. Tragedie o 5 dějstvích

Estetickou analýsu Mahenova Janošika nalezne čtenář v hlavním listě¹; zde v Kronice budiž se zmíněno jen o jeho provedení na naší první scéně. Předem třeba říci, že hře bylo dáno vychovávat všeho, co jí náleží, snad i víc, než jí náleží po její hodnotě vnitřní. Hra ovšem jest vděčná jako všechny hry spíše dekorální a kronikářské než stylově básnické a odměnila péči, která byla na ni vynaložena. Režie p. Kvapilova, který měl obvyklým a horlivým spolupracovníkem malíře p. Karla Štapfira, dala hře tempo, jiskru barevnou i rytmickou, která vzněcovala přímo všechny sympatie hlediště beztak již naladěného co nejbenevolentněji. Selská jizba vesnická v prvním aktě, věkovitý les druhého jednání, kamenitý vrchol Královky hole v třetím dějství, interiér staré opuštěné horské krčmy ve čtvrtém aktě — to všecko bylo dokonalé barvou, tónem, náladovým doprovodem. I herecky měl Janošik na Národním divadle slušnou úroveň. Jest jisto sice, že tito zbojníci byli sem tam trochu operní, že jim scházela pravá kořená autentická vůně a síla, ale na jiném divadle nebylo by lépe: distance mezi opravdovými dětmi lesních a horských stezek a civilisovaným měšťákem jest příliš veliká, aby se dala překlenout povrchním několikanedělním studiem. Nebezpečí selských a zvláště folkloristicky podbarvených her na velkoměstské scéně bude vždycky jakési operetní talní a pochybuji, že narodí se kdy režisér, který zcela šťastně obepluje toto úskalí.

Na úspěchu večera má lví podíl představitel titulní úlohy, pan Vojan. Pan Vojan dal s obvyklou štědrostí své úloze všecko: temperament i noblesu, účinnou křepkost i melancholický stín temné osudovosti. Po něm jmenoval bych jako nejrelievnější herecký výkon hry Anku pí Dostálové: nalezla přísnou celkovou linii pro svou selskou děvčici a přiblížila se místy opravdovému stylu.

V Kainzovi,

nedávno zemřelém, odešel nejen jeden z největších herců, kteří kdy žili, odešel i herec moderní doby katexochén, kdosi, kdo zaposlouchal se nejhrouběji do vnitřních zřídél moderního člověka, kdosi, kdo dal tvar nejprehavějším jeho rozmarům i nejučtivějším jeho žádostem, kdosi, kdo zachytil, co unikalo všemu pojmovému vžvení: samo nervové fluidum doby. Říkávalo se o Kainzovi, že hraje stále jen sebe. To bylo jen relativně pravda, pravda jen potud, pokud každý opravdový umělec

1 - [Viz zde str. 37—43.]

musí podávat i v cizích figurách svůj duševní život, jeho ráz i lom, pokud jest to pravda na př. i o Duse. Kainz nehrál však své dojmy, nýbrž tvořil, objektivisoval a rozlišoval: jeho Romeo lišil se od Hamleta, jeho Hamlet od prince hamburského, jeho princ hamburský od Rustana, jeho Rustan od Carlosa. Všem těmto figurám byl ovšem vlastní určitý společný rys: jejich náměsíčný, mechanický poměr k životu. Všichni jsou snivci a egotisté, kteří přihlížejí svému životu jako loutkové hře, všem jest vlastní jakási chladná zvědavost i k vlastnímu osudu, která, zdá se mně, vyznačuje právě nejvíc moderního člověka. Že tento moment pochopil a ztělesnil ve svých výtvorech, učinilo právě z Kainze Kainze, herce katexochén moderního, který se příkře odlišil od celé starší generace herectva nejen německého a stvořil si svůj zvláštní, jedinečný pathos a styl umělecký. Tento nervosní princ a druhý dandy knižecího stylu, tento znužený, unavený a rozčarováný, sám se sebou hraje a sebe lapající dobrodruh nervů a obraznosti byl synem učitelovým. Zemřel poměrně mladý, nedosáhnuv třiapadesáti let.

Prof. Jaroslav Goll

vzdal se předčasně svého universitního úřadu a ustoupil v soukromí, v němž věnuje se jen tvorbě vědecké a literární. Odchod prof. Golla jest těžkou ztrátou české universitě; v prof. Gollovi odchází jí nejen vzácný a dokonalý odborník, tvůrce celého tak mnohoslabného a krásného ruchu a kvasu ve svém vědeckém odvětví, vychovatel a učitel celých generací, ale i harmonická a dokonalá osobnost, krásný zjev kulturní, který zasnoubil v sobě tak jedinečně poesii a umění s vědou. Sám básník, zachoval si Goll vždycky vzácné pochopení pro umělecký rozvoj české literatury až do posledních dní a sympatií pro každou opravdovou snahu tvůrčí; mistr uměleckého slova a stylu dovedl oceniti tyto vlastnosti i na mladší generaci.

Goll byl z těch lidí v Čechách tak řídkých a vzácných, jimž nikdo nepřekážel, poněvadž ve svém rázu neměli opravdu soupeře. Nadán jsa vzácným talentem kritickým vychoval se Goll velikými cestami a soustavným studiem veškerého umění od zjevů nejstarších do projevů nejmodernějších v našem nejlepšího snad dnes znatele umění výtvarných. Dnes, kdy uchyluje se v soukromí, provází jej naše vřelá přání, a jistě ne jen naše, ale vši mladší generace umělecké, aby co nejčastěji povznesl ve sporných otázkách uměleckých svého hlasu, jistě z nekompetentnějších, kolik jich kdy bylo v Čechách slyšáno.

Sté narozeniny Máchovy,

připadající na 16. listopad, nevyvolají asi, žel, žádného trvalejšího a významnějšího činu, ani literárního, ani jiného. Pomník, který měl býti podle návrhu Myslbekova vztyčen k tomuto výročí, nestojí posud a nebude asi stát tak brzy; ačkoliv obnos, jehož socha tato žádá, není veliký, nesešel se mimo všecko nadání včas a nesejde se asi brzy. Vidím v tom znamení doby. Jde o pouhého básníka, o pouhého literáta (co na tom, že jednoho z největších, které jsme měli?) a ti nemají dnes kursu. Literát, za nímž nestojí dnes politická strana, platí velmi málo: žijeme v době třídní

politiky, hmotného organisování a spolčování — jednotlivce, byť sebevětší, byť iniciátor celé básnické doby, neplatí mnoho. To zdá se mně pravý výklad netečnosti ke sbírkám pomníkovým, a ne okolnost, že návrh Myslbekův málo odpovídá osudu i básnické osobnosti Máchově a že byl odmítnut s uměleckého hlediska některými listy; hledisko estetických odborníků a literárních nebo uměleckých gourmets nesdílí jistě širší vrstvy, o něž tu jde: jim jistě by se líbil návrh Myslbekův, kdyby se mohly o něm vyslovit.

Z literárních publikací jest možno zaznamenati jen jubilejní 25. vydání Máchova Máje, prý pěkně po vkuse bibliofilském vyištěné p. Dyrynkem, vázané p. Bradáčem, opatřené po stránce filologické p. Svobodou; píše „prý“, neboť nakladatelé neuznali za dobré poslati redakci Noviny výtisku. (Mně osobně jest velmi milé 20. vydání Máje, kriticky upravené V. Flajšhansem, v Praze 1905. Zde po prvé jest restituován původní text Máchův a celá knížka jest i formátem, typem, vnější podobou věrný otisk prvotného vydání Máchova z r. 1836, nyní navýsost vzácného; i chyby tiskové jsou ponechány, jen pravopis jest zmodernisován.)

V pátém sešitě Listů filologických, nedávno vydaném, podává p. Jan Thon diplomaticky věrný otisk Dennjku na cestě do Itálie, poznámek, které si činil Máchu na cestě do Benátek, již podnikl s přítelem Ant. Strobachem r. 1834. Rukopis Máchův jest jen snůška hesel a narážek mnohde nejasných a nebyl prý z té příčiny pojat do dvoudílného vydání jeho Spisů, pořázeného Jar. Vlčkem (u Laichtra 1906 a 1907). Pan Thon doprovodil svůj otisk poznámkami a předeslal mu úvod, v němž nazývá tento Deník „pro literárního dějepisce a psychologa nevyčerpatelnou studnicí zajímavých poznatků“ a tvrdí o něm, že „dává hluboce nahlédnouti nejen do Máchova nitra, do způsobu Máchova nazírání a tvoření, nýbrž i do ideového a citového ústrojí tehdejší doby“. To jsou, upřímně řečeno, nehorázné hyperboly. Není žádného nového rysu v povaze Máchově, ani žádné nové složky v jeho tvůrčí metodě, kterých by nám odkrýval tento Deník. Velmi těsně sousedství blouznivosti a zvláštní, až brutální střízlivosti, které charakterisuje Máchu a jež se projevuje také v těchto poznámkách, známe již z jeho dopisů. Budiž mně rozuměno: nepodceňuji tohoto otisku a poznámky, které k němu připsal p. Thon, jsou dobré a účelné, ale nesmí se dělat hned ze studánky moře a z potůčku veletok.

Sté narozeniny Máchovy (II)

Dodatečně prohlédl jsem 25. vydání Máje, o němž jsem se zmínil v prvním čísle: vyšlo nákladem a péčí Karla Dyrynka a Ludvíka Bradáče ve Volném vydání Spolku českých bibliofilů. Pověst nelhala: knížka jest rozkošný výtvarný vkusný myslí i obezřetných rukou: p. Dyrynk má dnes svou dobrou a zaslouženou pověst jako znamenitý knihlačitel a knihář p. Bradáč šťastně mu sekunduje. V knížce jest i lept Jaromíra Stretti-Zamponiho, ostatní vyzdoba jest dílem Slav. Tusara. Filologicky stojí toto vydání Máje na podkladě 20. vydání Flajšhansova; opravuje jen tiskové chyby a nepočíná každý verš velkou písmenou, jak měl původně Máchu. — Trapným zjevem jsou zato Obrazy ze života mého, které vydává jako I. svazek Krásných knih p. O. Štáfl. Pan Štáfl zaspal úplně poslední léta i jen českých snah o uměleckou výpravu knižní a podává ve svém výrobku nejbědnější ochot-